

Повідайчик О.С.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології та соціальної роботи
Ужгородський національний університет
м. Ужгород, Закарпатська область, Україна

НАУКОВИЙ СВІТОГЛЯД СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЯК ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧИМИЙ ФЕНОМЕН

В сучасних умовах реформування вищої освіти в контексті європейських вимог, запровадження компетентнісного підходу на основі органічного поєднання принципів фундаменталізації, наступності й безперервності, гнучкості й варіативності навчання актуальною залишається проблема підвищення якості професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, формування в них високого рівня культури та широкого наукового світогляду.

Аналіз філософської та психолого-педагогічної літератури свідчить, що проблема формування наукового світогляду студентів у вищій школі не є новою. Сьогодні існує багато наукових джерел, у яких розкрито і проаналізовано різні теоретичні та методологічні аспекти цього складного і багатоаспектного питання. Серед них дослідження філософів (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Шинкарук та ін.), педагогів (Ш. Амонашвілі, А. Дістервег, Е. Моносзон, Н. Ничкало, К. Ушинський та ін.), психологів (Л. Божович, Л. Виготський, В. Давидов, Н. Менчинська, С. Рубінштейн та ін.).

Розглядаючи поняття світогляду зауважимо, що під ним розуміють форму суспільної самосвідомості людини, через яку вона сприймає, осмислює та оцінює навколишню дійсність як світ свого буття і діяльності, визначає і сприймає своє місце й призначення в ньому. У світогляд входять узагальнені знання про світ і саму людину, про спрямованість ходу подій у світі, смисл людського життя, історичну долю людства тощо, а також система переконань, принципів та ідеалів [1, с. 299].

Формування наукового світогляду студентів не може відбуватися поза пізнанням теоретико-методологічних основ науково-дослідницької діяльності. Аналіз науково-методичної літератури та результати власних досліджень засвідчують, що найбільш складним для засвоєння студентами є зміст загальних підходів до науково-дослідницької діяльності. Зупинимося на цьому питанні більш детально.

Найбільш повно концепція методологічного аналізу розроблена в працях І. Блауберга і Е. Юдіна, які визначають такі рівні методології дослідницької діяльності: 1) філософський; 2) загальнонауковий; 3) конкретнонауковий; 4) методики і техніки дослідження [2].

Зміст вищого рівня (філософської методології) складають загальні принципи пізнання і категоріальний апарат науки в цілому. Оскільки вони лежать в основі кожної з навчальних дисциплін, на нашу думку, сутність цього методологічного підходу слід більш чітко виділяти, конкретизуючи його на прикладах. Так, для складних систем, до яких належить і соціальна робота, характерні, зокрема, структурно-функціональний, структурний і системний підходи. Під час засвоєння цього рівня методології, як свідчать результати експертних оцінок, реалізується світоглядна, гносеологічна та методологічна функції філософії за допомогою методів діалектики і матеріалізму [3].

Другий рівень – загальнонаукової методології – це рівень наукових концепцій і підходів, які лежать в основі навчальних дисциплін (культурологічний, комплексний, оптимізаційний, кібернетичний, інформаційний, математико-статистичний, синергетичний, акмеологічний та ін.). Проведені нами опитування викладачів засвідчують, що через дефіцит навчального часу розглянути кожен з них в рамках одного навчального курсу неможливо. Тому, загальну характеристику наукових підходів пропонується подавати в процесі вивчення базових дисциплін («Філософія», «Основи наукових досліджень», «Методи та організація наукових досліджень»), а більш детальне їх опрацювання здійснювати в контексті конкретних навчальних

дисциплін (наприклад, акмеологічний – у психології, комплексний – теорії соціальної роботи та ін.).

Рівень конкретнонаукової методології визначає сукупність методів, принципів дослідження і процедур, які застосовуються в певній навчальній дисципліні. Найбільш близьким до соціальної практики є особистісний, психолого-педагогічний, соціально-педагогічний підходи. Так, застосування особистісного підходу розглядається у філософії, соціології, теорії соціальної роботи, психолого-педагогічного – в основному в психології, педагогіці і соціальній педагогіці.

Четвертий рівень методології складають методики і техніки дослідження, які використовуються в конкретній науці. Так, методи теоретичного аналізу переважно застосовуються в філософії, теорії соціальної роботи, методи емпіричних досліджень – соціології, психології, педагогіці та ін.

Однією з визначальних дисциплін, в рамках якої повинно здійснюватися засвоєння всіх рівнів методології і формуватимуться основи наукового світогляду майбутніх соціальних працівників, є філософія, яку розглядають з двох позицій – як науковий світогляд і як метод пізнання.

Що стосується наукового світогляду, то він задає гносеологічні принципи пізнання соціальної реальності, істотно впливаючи на розуміння загальнотеоретичних проблем соціальної роботи як галузі наукового знання і форми пізнавальної (в нашому випадку – дослідницької) діяльності в професії.

Виділяючи дві основні функції філософії (світоглядну і методологічну), зауважимо про різноманіття їх проявів у залежності від виконуваного соціальним працівником функціонально-рольового репертуару. Наприклад, світоглядна функція споживача наукових знань полягає в тому, що вона озброює фахівця знанням загальних законів розвитку суспільства; розумінням цього світу і людини в ньому як єдиної складної системи; дозволяє сформувати власні погляди на сенс життя тощо. Ця функція лежить в основі розуміння соціальних проблем клієнтів, вибору методів і засобів їх вирішення.

Для майбутнього соціального працівника – дослідника соціальної сфери, необхідне розуміння того, що методологічна функція філософії невіддільна від його практичної діяльності, оскільки пов'язана з виробленням системи способів і прийомів вивчення соціальної сфери, а також її перетворення. Зокрема, метод діалектики є основним науковим методом дослідницької роботи. Він розглядає соціальні явища, їх властивості та взаємозв'язки, а також всі форми їх відображення в свідомості людини (як суб'єкта, так і об'єкта соціальної роботи) у взаємозв'язку і розвитку, забезпечуючи пізнання соціального світу і відбиваючи діалектичний характер соціальних проблем. Наукове вивчення соціальної дійсності з діалектичних позицій може здійснюватися тільки в єдності практичного, пізнавального і ціннісного ставлення людини до навколишнього світу.

Сформовані на основі повсякденного практичного досвіду уявлення людей про світ, сенс життя, добро і зло, справедливість, щастя та ін. у значній мірі визначають їхню соціальну орієнтацію і програму дій. Тому в рамках формування готовності студентів до науково-дослідницької роботи важливо, щоб вони навчилися розділяти науковий і життєво-практичний (буденний) світогляд. Соціальний працівник, який приймає рішення з позиції буденного світогляду, часто не вбачає в реальній ситуації соціальної проблеми або виходу з неї. Тому, підбираючи методи і засоби діяльності, він ставиться до цієї проблеми як до приватної справи конкретної особи чи її сім'ї. Безумовно, такий підхід не може бути прийнятним для професіонала.

Отже, соціальний працівник повинен визначати проблему з урахуванням всіх зовнішніх і внутрішніх факторів, що можливо тільки при науковому підході до оцінки причин соціальних аномалій. А це, в свою чергу, вимагає від фахівця сформованого наукового світогляду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.

2. Блауберг И. В. Становление и сущность системного подхода / И. В. Блауберг, Э. Г. Юдин. – М. : Наука, 1973. – 270 с.
3. Дьячек Т.П. Традиции исследований в социальной работе: опыт зарубежных стран: Учеб.-метод. пособие / Т.П. Дьячек. – Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г.Р. Державина, 2000. – 147 с.